

GYURCSÍK IVÁN

A szlovákiai magyar pártok karaktere és genezise

A demokratikus változást Csehszlovákiában nem előzte meg a magyarországihoz vagy a lengyelországihoz hasonló fokozatos demokratizálódási folyamat, az események sokkal gyorsabban zajlottak le, és felkészületlenebbül érték a demokratikus ellenzék és a lakosságot. A fő figyelem a hatalmváltás és a rendszerváltozás egyes fázisaira összpontosult. Témám szempontjából lényeges, hogy a kialakuló hatalom mennyiben változtatott formailag és tartalmilag a korábbi időszak nemzethatalmi politikáján, a kisebbségekhez való viszonyán.

Az 1989. novemberi-decemberi csehszlovákiai események jellegével kapcsolatban találó az a megállapítás, mely szerint forradalom, összeomlás, lemondás, tárgyalásos megegyezés egyaránt jelen volt ebben a folyamatban.¹ Szimbolikus jelentőségű a Polgári Fórum, a szövetségi kormány és a Nemzeti Front képviselői között folyó tárgyalások eredményeként kialakult vezetés összetétele: Václav Havel, a legismertebb ellenzéki, a Charta '77 egyik meghatározó személyisége, egyenesen a börtönből került a Hradcsinba köztársasági elnöknek; Alexander Dubček, az 1968-as Prágai Tavasz reformkommunista vezetője lett a Szövetségi Gyűlés elnöke; Marián Čalfa minisztere volt annak az utolsó kommunista kormánynak, amely Havelt bebörtönözte, ő lett ismét a szövetségi kormány elnöke.

A kisebbségi kérdéshez való viszonyt jól jellemzi a Havel vezette Polgári Fórum, a Nyilvánosság az Erőszak Ellen delegációja, az Adamec, majd Čalfa vezette CSSZSZK kormánya és a Nemzeti Front delegációja közötti, a hatalmelosztásról és az új szövetségi kormány összetételéről folyó tárgyalások jegyzőkönyvének² az a részlete, mely a nemzeti kisebbségek ügyével megbízott szövetségi miniszter funkciójának létrehozásáról és a miniszter személyéről szól.

A Független Magyar Kezdeményezés javaslatára a Polgári Fórum és a Nyilvánosság az Erőszak Ellen Duray Miklóst jelölte a létrehozandó miniszteri posztra. Javaslatuk szerint: „Helyes lenne, ha a magyar kisebbség képviselője a kormányba kerülne - hogy ezzel bizonyos mértékig elhallgattassa azokat a hangokat, melyek azt állítják, hogy a magyar kisebbség nálunk el van nyomva” -, valamint ha „a Nyilvánosság az Erőszak Ellen keretében magyar nemzetiségű állampolgárok is tevékenykednének. Komoly érdekünk fűződik ahhoz, hogy együttműködjenek velünk, és hogy a kapcsolatok köztünk és köztük konfliktusmentesek legyenek, amilyenek eddig voltak. Éppen ennek a szervezetnek a tagjai javasolták Durayt a miniszteri tisztségre”³, továbbá „arról van szó, hogy véleményünk szerint a nemzeti kisebbségek problémáinak megoldásában teljesen új filozófiát kell alkalmazni. Nevezetesen azt, hogy a nemzeti kisebbségek kérdését nem úgy kezeljük, hogy egyszerűen elhallgattatjuk őket, vagy esetleg lehetetlenné tesszük, hogy akár legfelsőbb kormányzati szinten is megnyilatkozzanak, ellenkezőleg, inkább előremenekülünk. Vagyis lehetővé tesszük elképzeléseik megfogalmazását, és akkor majd megmutatkozik, hogy azok mennyire elfogadhatóak vagy elfogadhatatlanok.”⁴

Čalfa a nemzetiségi-kisebbségi ügyekkel megbízott miniszter posztjának létrehozása ellen a következő érveket hozta fel: nem tartozik a föderáció hatáskörébe; olyan miniszteri poszt ez, amely a föderáció alkotmányos működésén kívül esik; mit szólna ahhoz a többi kisebbség, ha magyar lenne a kormányban; a Matica slovenská megfenyegette Čalfát, amikor napvilágra került, hogy e tisztség betöltésére egy magyart javasolnak; Čalfa hasznosabbnak találná, ha a magyarok képviselője parlamentáris keretek között nyerne megoldást. Čalfa hangsúlyozta, hogy ez azon kevés kérdések egyike, mellyel kapcsolatban erős fenntartásai vannak. A Havel vezette delegáció visszalépett a miniszteri tisztség létrehozására vonatkozó eredeti javaslatától, megelégedett azzal, ha Čalfa formálisan bejelenti a Szövetségi Gyűlésben

a kormány azon szándékát, hogy ezzel a kérdéssel fokozottan kíván foglalkozni, bizottságot hoz létre, melybe meghívja a nemzetiségi kisebbségek képviselőit is.⁵

A demokratikus erők meghátrálása az előző hatalom képviselői előtt a kisebbségi kérdéssel kapcsolatban több okból is jelentős:

a) Ez volt az első nyilvánvaló jelzés arra vonatkozóan, hogy a demokratikus változásokat menedzselő hatalom meddig megy el, milyen szerepet szán a kisebbségeknek, ezen belül a magyar kisebbségnek az új viszonyok között.

b) Jelzés volt arra, hogy nem kerül sor a kisebbségi politika lényeges átértékelésére, a kommunista nemzetiségi politika bírálóira, az ettől a politikától való egyértelmű elhatárolódásra és egy új kisebbségi politika alapelveinek kidolgozására a kisebbségek legfelsőbb szintű bevonásával.

c) Az indoklásból az is kiderül, hogy a tisztség létrehozására elsősorban a külföld miatt van szükség („...elhallgattassa azokat a hangokat, melyek azt állítják, hogy a magyar kisebbség nálunk el van nyomva”), azért, hogy megőrizze a szlovák demokrata mozgalom keretében - és ellenőrzése alatt - a politizáló magyar értelmiséget („Komoly érdekünk fűződik ahhoz, hogy együttműködjenek velünk, és hogy a kapcsolatok köztünk és köztük konfliktusmentesek legyenek”), valamint annak érdekében, hogy új filozófiát lehessen a kisebbségi kérdés terén bevezetni („...előremenekülünk. Vagyis lehetővé tesszük elképzeléseik megfogalmazását, és akkor majd megmutatkozik, hogy ezek az elképzelések mennyire elfogadhatóak vagy elfogadhatatlanok”).

d) Amikor a felsorolt indokok ellenére a Havel vezette küldöttség elállt saját javaslatától, ezzel a lépéssel jelezte mind a külföld, mind a magyar kisebbség politikai vezetői számára, hogy ezt a kérdést a szlovák demokratikus ügyek keretében akarja tartani, hogy meggyőzze mindkét felet az új kormányzat kisebbségekkel kapcsolatos új filozófiájának őszinteségéről.

A szövetségikormány-alakítás politikai következményei legalább két irányban hatottak a szlovákiai magyarságra: a javaslatot tevő FMK nyilatkozatban fejezte ki sajnálkozását amiatt, hogy „a kormányalakítás végső fázisában a kormányelnök környezetében működő retrográd erők obstrukciója megghiúsította” a nemzetiségi ügyekkel megbízott szövetségi miniszteri poszt létrehozását, és egyben kinyilvánította: „Őszinte meggyőződéssel szeretnénk hinni, hogy ez csupán a gyermekcipőben járó demokrácia bukása volt, nem pedig a mindennemű kisebbségi jogot ignoráló régi hatalmi reflexek visszatérése.”⁶ A Független Magyar Kezdeményezés azonban továbbra is a Nyilvánosság az Erőszak Ellen keretében politizált, anélkül, hogy annak visszakozását érdemben számon kérte volna.

A másik irányzatot Duray Miklós képviselte, amikor az Együttélés létrehozásának okait elemezte⁷. „A jövő kormány miniszteri várományosaival beszélgettem... és ebből számomra teljesen világossá vált, hogy azok, akik nem fogalmazzák meg magukat önálló politikai alanyként, egyszerűen nem kerülnek be a politikai életbe, vagy ha mégis, rövidesen kiszorulnak belőle... Tehát 1989. december 9-én már meg voltam győződve arról, hogy önálló pártot, esetleg egy lazább szerkezetű politikai mozgalmat kell szerveznem. Láttam, hogy nem lehetséges a társutas politizálás, sem a kommunista időszakból örökölt hajlam: egy nagy struktúrán belül létrehozni egy kisebb alstruktúrát.”⁸

A szlovákiai magyar pártok kialakulása

A magyar politikai pártok kialakulása Szlovákiában egy több szakaszból álló folyamat eredménye. A szlovákiai magyarok érdekeinek képviselőit felvállaló két politikai mozgalom⁹, két politikai párt¹⁰ és a felhívását a közelmúltban nyilvánosságra hozó mozgalom¹¹ három szakaszban jött létre. A demokratikus változások kezdetétől az első szabad választásokig tartó hat és fél hónap alatt alakult meg a Független Magyar Kezdeményezés (FMK), az Együttélés Politikai Mozgalom (EPM), valamint a Magyar

Kereszténydemokrata Mozgalom (MKDM), és juttatta a választásokon képviselőit a parlamentekbe. A Magyar Néppártot (MNP)¹² 1991 végén, a második szabad választások előtt alapították. A legújabb politikai kezdeményezés¹³ a szlovák-magyar alapszerződés aláírása után jelentette meg felhívását.

Az 1989 után létrejött és az első köztársaságban működött magyar pártok között nem mutatható ki közvetlen folytonosság az elmúlt fél évszázad alatt a társadalomban, gazdaságban, értékekben, demográfiai összetételben végbement változások miatt. Korábbi politikusi magatartások megjelennek példaként¹⁴, de a mai pártok tudatosan, nyíltan nem vállalták fel egyetlen két háború között működött magyar párt szellemi örökségét sem.

A továbbiakban elsősorban a parlamentben és az önkormányzatokban képviseletet nyert magyar politikai pártok genezisével foglalkozom.

Az 1989. november 17.-i prágai események közvetlen hatására jött létre a *Független Magyar Kezdeményezés*¹⁵, mely a cseh és szlovák demokratikus erőkkel együtt a demokratikus változások első szakaszának meghatározó magyar résztvevője volt. Az FMK egy értelmiségi találkozó résztvevőiből alakult meg mint a második világháború utáni első magyar politikai szerveződés, mely elvi nyilatkozatában¹⁶ „hatalmi szervektől független, alulról építkező állampolgári kezdeményezésként”, két hónappal később keltezett programnyilatkozatában már „pártszerűen működő politikai mozgalomként”¹⁷ határozta meg magát.

Az FMK elődjének tekintette a *Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságát* mint az elmúlt időszakban a szlovákiai magyarok egyetlen független érdekvédelmi kezdeményezését. *A modern individualizmus és liberális humanizmus* hívének vallotta magát, legfőbb értéknek *az egyén szabadságát, a toleranciát és a szolidaritást* jelölte meg. Az általános demokratikus jogok követelése mellett a nemzeti kisebbségi kérdéssel kapcsolatban leszögezték: a nemzeti kisebbségek problémáit csak a demokrácia oldhatja meg; az állam polgárainak *államalkotó szerepük* van; a nemzeteket és nemzeti kisebbségeket *kollektív jogok* illetik meg; valamint kiálltak *egy nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer* létrehozásának szükségessége mellett.¹⁸

Programnyilatkozatában az FMK a liberális eszmekörhöz csatlakozott, amikor a csehszlovákiai magyarságot a magyar nemzet részének tekintette, s a nemzethez tartozásból mint alapvető emberi jogból indult ki. Minden csehszlovákiai magyar Csehszlovákia egyenjogú polgára, tehát az állam alkotója. Ugyanakkor a nemzeti kisebbségek másodrendű állampolgárként való kezelésének legfőbb oka a nemzetállam ideájában és koncepciójában gyökerezik, ezzel összefüggésben az FMK a nemzeti kérdés depolitizálására, a hagyományos ellenségképre épülő nemzetfelfogás ártértelezésére törekszik. Ezt a célt szolgálná a szövetségi szinten működő *multikulturális minisztérium* létrehozása.

Az FMK szükségesnek tartja a csehszlovákiai magyarok demokratikus politikai szervezeteinek kiépülését. A nemzeti kisebbségeknek meg kell kapniuk azokat a posztokat mind a három fő hatalmi központban - a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalomban; melyekben demokratikusan választott képviselői természetes politikai úton érvényesíthetik a kisebbségek érdekeit. Ez a feltétele annak, hogy maguk döntsenek minden olyan kérdésben, amely csak érinti őket, és egyenrangú félként foglalhassanak állást azokban, melyek őket is érintik.

A kultúra (ezenbelül az iskolaügy) területén a nemzeti kisebbségeknek a teljes önrendelkezést kell kivívniuk, ki kell építeni a csehszlovákiai magyarok teljes oktatási rendszerét a bölcsődétől a felsőoktatásig. A kisebbségek kollektív jogainak olyan törvényekben megjelenő rendszerét kell kidolgozni, amely biztosítja minden kisebbség számára a szabad gazdasági, politikai, szociális és kulturális életet. Meg kell alkotni a kisebbségeket egyenjogúsító törvényeket: *a nemzeti és etnikai törvényt, a nyelvtörvényt, a kisebbségi jogokat védő közigazgatási törvényeket.*

A felsorolásból is látszik, hogy az FMK elképzelései a kisebbségek jogainak szavatolása terén tartalmazzák az 1968-as elképzelésekben is fellelhető, demokratikus viszonyok között a konzociációs modellhez leginkább hasonlítható javaslatokat (például multikulturális minisztérium, a hatalmi ágakban új posztok létrehozása a kisebbségek képviselői számára), másrészt az oktatási és kulturális autonómia irányába mutató javaslatokat (például az őket érintő kérdésekben maguk döntsenek). A koncepcióban ellentmondásos elképzelések nagy része kisebb-nagyobb módosításokkal az EPM és az MKDM korai dokumentumaiban, a változásokat megelőző memorandumokban is megtalálható. Az illegalitás vagy féllegalitás igazából nem tette lehetővé e javaslatok részletes kidolgozását, demokratikus kereteik azonban alkalmassá tették őket a továbbgondolásra.

A Nyilvánosság az Erőszak Ellen (NYEE) és a Független Magyar Kezdeményezés *közös nyilatkozata a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok együttéléséről Szlovákiában*¹⁹ politikai nyilatkozat volt, melynek jelentősége abban állt, hogy a demokratikus változásokat kezdeményező NYEE és magyar részről az FMK a változások óta először szólította meg egyidejűleg mindkét közösséget, felvázolva elképzeléseit a kisebbségi rendezés területén. A megfogalmazott alapelvek közvetlenül a NYEE tizenkét pontos nyilatkozatához²⁰ kötődtek, mely állást foglalt a nemzetek, a nemzeti kisebbségek és etnikumok teljes és tényleges egyenjogúságát illetően.

A nyilatkozat a nemzeti kisebbségek és etnikumok kérdését új módon közelíti meg, és sorra veszi ennek alapelveit. Minden állampolgárt államalkotó szubjektumnak ismer el; elveti a reciprocitás elvét, elismeri a kollektív jogokat, elutasítja a kollektív bűnösség elvét, nemzetközi kisebbség védelmi rendszer kialakítását szorgalmazza, valamint megállapítja, hogy „a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok kollektív jogaiból kiindulva öngazgatás illeti meg azokat minden olyan kérdésben, amely kizárólag őket érinti, továbbá egyenjogú, közös-döntésre jogosultak minden olyan kérdésben, amely őket is érinti”.

Az *Együttélés Politikai Mozgalom*²¹ részben válaszul jött létre a Polgári Fórum és a NYEE kisebbségi kérdésben tanúsított magatartására és az FMK politizálására, másrészt az önálló választási megmérettetés igénye, valamint a cseh és szlovák demokratikus erőkkal szorgalmazott együttműködés hívta életre.

Az Együttélés a kisebbségi jogok megítélésében különbözött az FMK-tól. Amíg az FMK meggyőződése szerint a kisebbségi jogokért folytatott küzdelem csak egy szélesebb demokratizációs folyamat részeként vezethet sikerre, az EPM a kisebbségi jogok megvalósítását a demokrácia kiépülésével párhuzamosan, azzal egyidejűleg képzelte el. Duray Miklós az Együttélés meghirdetése előtt sikertelenül próbálta meggyőzni az FMK vezetőit arról, hogy „a szlovákiai magyarságnak egységes és önálló politizálásra van szüksége, s miután ezt megteremtettük, dönthetjük el, kivel akarunk és tudunk együtt politizálni...”²² Politikailag pluralista körülmények között a nemzeti kisebbségek hatékony politikai képviseletére és érdekvédelmére legalkalmasabb volna a Duray Miklós vezette előkészítő bizottság szerint - „egy olyan ideológiamentes párt vagy politikai mozgalom, amely felvállalná a magyar kisebbség politikai képviseletéért folytatandó harcot, közösen a többi nemzeti kisebbséggel”²³ A politikai képviselet, gazdasági élet, szociálpolitika, oktatásügy, kultúra, nyelvhasználat, hitélet és a különböző nemzetiségűek együttélésének terén megfogalmazott programpontok a fontossági sorrendet jelzik.

A nyilatkozat szerint a törvényhozó testületekben a nemzeti kisebbségek képviselete alkosson specifikus reprezentációt, és legyen joga dönteni a kisebbségeket érintő ügyekben. A többségi elvet korlátozza a nemzeti kisebbségek védelme.

A program az oktatásügyi és kulturális autonómiát tűzi ki célul, hangsúlyozza az anyanyelv használatának jogát a hivatalos kapcsolattartásban. Az Együttélés a NYEE és FMK közös nyilatkozatának ismeretében reményét fejezte ki a tekintetben, hogy velük azonos politikai platformon állva kezdheti el működését.

A nemzeti kisebbségek képvisellete által alkotott specifikus reprezentáció, bár itt még nem egyértelmű formában, tartalmazza a kisebbségi önkormányzati szerv létrehozásának igényét, különösen, ha a „legyen joga dönteni a kisebbségeket érintő ügyekben” részt is hozzáolvaszuk.

A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom²⁴ megalakulása részben annak köszönhető, hogy a csehszlovák Kereszténydemokrata Mozgalom nem vállalta fel a magyar keresztények érdekeinek valós képviselétét, s politikája nacionalista megnyilvánulásoktól sem volt mentes, másrészt a liberális FMK politikai fellépésével felmerült az önálló magyar konzervatív politikai artikuláció igénye. Az MKDM megalakulásának kezdeti szakaszában nyilvánosságra hozott dokumentumok a hitélet megújulását szorgalmazták, és nem tartalmaztak politikai célkitűzéseket. Az első felhívás a Magyar Kereszténydemokrata Klubok megalakítására²⁵ világnézeti és társadalmi kérdések tisztázását javasolta, de a nemzeti kisebbségek helyzetéről nem tett említést. A NYEE kezdeményezésére, az FMK szervezésében sor került egy összejövételre,²⁶ melynek célja, a NYEE elképzelése szerint, az MKDK megalakítása lett volna, bár a KDM részéről is létezett erre irányuló törekvés, amikor azonban Janics Kálmán az önálló magyar szervezet elvét támogatta, azonnal szembekerült a NYEE és a KDM híveivel.²⁷

Az MKDM 1990-es programja egyértelműen azt a belső dilemmát tükrözi, hogy ugyan a politikai pártokról szóló törvény alapján lett bejegyezve, azonban programja inkább hasonlít egy hitbuzgalmi kezdeményezéséhez, semmint politikai pártéhoz. Az erre vonatkozó kitévelt maga a program is tartalmazza: „mozgalmunk nem politikai párt!” A program a keresztény erkölcsi tanok ismertetésére épül, a kisebbségi jogokkal kapcsolatban a kultúrával és a közoktatással foglalkozó fejezetben foglal állást, kiállva az anyanyelvi közoktatás fejlesztése, az anyanyelvi oktatás alkotmányos szavatolása mellett,²⁸ de a mozgalom jövőbeli elképzeléseiről további részleteket nem lehet a programból megtudni.

A programok vagy programcsírák alapján nem lehetett megjósolni, hogy milyen koalícióban vesznek részt a magyarok több mint fél évszázad után az első szabad választásokon. Az egységes magyar politikai fellépés megítélése eltérő volt. Az FMK már a változások kezdetén elutasította az egységes magyar politikai erő létrehozására tett kísérleteket, mert ez addigi politikai pozícióinak feladását jelentette volna,²⁹ így a parlamenti választásokon a NYEE listáján indult. Az Együttélés pedig választási szerződést kötött a MKDM-mel. A magyar politikai erők tehát megosztottan indultak az első szabad választásokon. A választások eredményei alapján mégis mindhárom politikai mozgalom képviselői bekerültek a Szövetségi Gyűlésbe és a Szlovák Nemzeti Tanácsba.

1. a táblázat A parlamenti választásokon részt vett magyar pártok eredményei

	Pártok, koalíciók neve							
	EPM-MKDM		EPM-MKDM		MPP		EPM-MKDM-MPP	
	1990		1992		1992		1994	
Szavazat	Szám	%	Szám	%	Szám	%	Szám	%
	292 636	8,66	228 885	7,42	70 689	2,29	292 936	10,18

1. b táblázat A magyar parlamenti képviselők száma

	A pártok neve					
	Együttélés		MKDM		MPP	
	Testületek					
	SZGY	SZNT	SZGY	SZNT	SZGY	SZNT
1990	5	7	7	7	5	4

1992	8	9	4	5	-	-
1994	-	9	-	7		1

Megjegyzések a táblázatokhoz:

Az 1990-es választáson az Független Magyar Kezdeményezés együtt indult a Nyilvánosság az Erőszak Ellen mozgalommal (MPP), ezért nincsenek külön feltüntetve a szavazataik; a választások relatív győztese a NYEE lett (29 százalék).

A Szövetségi Gyűlés két kamarából állt: a Népek, illetve a Nemzetek Kamarájából, 150-150 képviselővel.

A Szlovák Nemzeti Tanácsnak 150 képviselője volt.

Rövidítések:

EPM - Együttélés Politikai Mozgalom, MKDM - Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, MPP-Magyar Polgári Párt, SZGY-Szövetségi Gyűlés, a prágai parlament, SZNT - Szlovák Nemzeti Tanács, majd SZKNT - a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa

2. táblázat *A helyhatósági választásokon részt vevő magyar pártok eredményei*

A pártok neve						
	Együttélés		MKDM		MPP	
	1990	1994	1990	1994	1990	1994
Polgármesterek						
Szám	102	131	35	56	27	62
%	3,7	4,66	1,3	1,99	1,0	2,21
Önkormányzati képviselők						
Szám	2416	2215	1153	1367	482	812
%	6,3	6,3	3,0	3,89	1,3	2,31

Az FMK³⁰ egy, a jogalkotással megbízott miniszterelnök-helyettesi poszttal képviseltette magát a szlovák kormányban, az EPM-MKDM koalíció ellenzékben politizált. Az eddig megtartott három parlamenti választás nyomán kicserélődött szlovák kormányok- jelenleg a hatodik van hatalmon 1989 novembere óta³¹ - szinte minden hatalmi lehetőséget, kombinációt kimerítettek a szlovákiai magyar pártok és a hatalom viszonyában. A skála elég széles: kormányzati részvétel, ellenzéki helyzet, konstruktív ellenzékiiség, ellenzékként a kormány támogatásáról kötött megállapodás, parlamentenkívüliség.

Az FMK-MPP részvétele a Čič-, az első Mečiar- és a Čarnogurský- kormányban, majd az MPP parlamenten kívüli helyzete két évre, az EPM-MKDM ellenzéki szerepe a három Mečiar-kormányban, konstruktív ellenzéki szerepe a Čarnogurský-kormány idején és a kormányt kívülről, megállapodás alapján támogató szerepben Moravčík kormányzata idején. 1992 júniusától a szlovák kormánynak és a szlovák parlamentnek nincs magyar nemzetiségű alelnöke, s amire hosszú idő óta, a Moravčík-kormány idejét kivéve, nem volt példa: az önálló Szlovákiában a kormányzat és a szlovákiai magyar pártok között nem folyik nemhogy érdemi, de semmilyen párbeszéd.

Még említést kell tenni a parlamentben és a helyi önkormányzatban nem képviselt Magyar Néppárttól.

A *Magyar Néppárt* megalakulásának indítéka az 1990-es *nyelvtörvény* elfogadása után kialakult helyzetben kereshető, amikor is a magyar képviselők jelentős része megszavazta a kisebbségek nyelvi jogait korlátozó törvényt. A felhívás a többi magyar párt és mozgalom politikájának alacsony hatékonyságát bírálta, melynek egyik okát a laza mozgalmi struktúrában látta. Ennek kiküszöbölése és a hatékony politizálás érdekében az MNP pártként lépett fel az integrálás, egységesítés szándékával.³² a magyar választási szövetség

létrehozását szorgalmazta. Az 1992-es parlamenti választásokon az EPM-MKDM koalíció tagja volt, a '94-es választásokon a hármas, EPM-MKDM-MPP koalíció listáján szerepeltek jelöltjei. Jelentősebb tömegbefolyásra azonban nem tett szert.

A közelmúltban, a magyar-szlovák alapszerződés aláírása után jelentette meg programnyilatkozatát a magát baloldalinak nevező *Magyar Népi Mozgalom a Megbékélésért és a Jólétért*. A Demokratikus Baloldal Pártjából és az Együttélésből eltávozott politikusok hozták létre. Pillanatnyilag még nem lehet megítélni, hogy valós társadalmi igényt elégít-e ki, vagy csak külső megrendelésnek tesz eleget.

A szlovákiai magyar pártok megalakulásának vizsgálatakor nem elhanyagolható körülmény, hogy a többségi nemzet körében szervezett pártok milyen mértékben ismerték el, foglalták programjukba, vállalták fel és képviselték a kisebbségek érdekeit. Amellett maguk a demokratikus erők polgári alapon, de nemzeti keretek között szerveződtek. A kezdeti eufóriában Szlovákiában megalakult Polgári Fórumok fokozatosan megszűntek, a Nyilvánosság az Erőszak Ellen lépett a helyükre, tehát nem volt a föderáció egész területén működő, a nemzeti kereteken felülemelkedő rendszerváltó párt, néhány jelentéktelen befolyással bíró mozgalmat és az 1992-es választások előtt Klaus kései kísérletét nem számítva.

Önkormányzati törekvések, elképzelések

Egy, a közép-európai térség etnikai pártjait és ezek politikáját vizsgáló amerikai kutató mind a négy létező szlovákiai magyar politikai szervezetet magyar autonómistaként jellemzi közelmúltban megjelent könyvében.³³

Vegyük szemügyre a magyar pártok önkormányzati elképzeléseit, már ami megjelent belőlük a programok szintjén. Az 1989-es változásokat követően elsősorban az államjogi rendezés, az új alkotmányok készítése során fogalmazódtak meg a szlovákiai magyar pártok autonómiaelképzelései, amelyek a konzociációs modelltől kezdve a kulturális és oktatási autonómián, valamint a területi autonómián át egészen a társnemzet-koncepcióig terjednek.

A konzociációs modell etnikailag éles törésvonalakkal és mély demokratikus hagyományokkal rendelkező államokban jól működik. A konzociációs rendszer többségiellenes, elismeri a kollektív jogokat, az egyes közösségeket képviselő eliteket bevonja a döntéshozatalba: nagykoalíciót alkot, vagy például a köztársasági elnök rendszeresen konzultál az egyes csoportok képviselőivel. A konzociációs rendszer főbb elemei: alkotmánymódosítás esetén minden csoporttal konzultációt kell folytatni; minden csoportnak vétőjoga van az őt érintő főbb ügyekben; az állami költségvetést arányosan kell elosztani; minden csoport autonómiájának lényege, hogy maga szabályozza és ellenőrizzé tagjait. E rendszer sikerének fontos tényezője, hogy a lehető legnagyobb mértékben lehessen magára a csoportra ruházni a döntéseket, például széles körű önkormányzat biztosításával.³⁴

A konzociációs modellhez elsősorban az 1968 szellemi örökségét tükröző javaslatok hasonlíthatóak: a nemzetiségi minisztérium és a kisebbségi ügyekért felelős miniszteri, miniszterelnök-helyettesi tisztség, valamint a kormány nemzetiségi tanácsának és titkárságának a létrehozása. Különösen a CSEMADOK egyes vezetői képviselték azt az elképzelést, amelynek lényege: minél több posztot kialakítani, elfoglalni, hogy ezek révén a hatalom döntéseire minél nagyobb nyomást lehessen gyakorolni. Ez az egypártrendszer viszonyai között kialakult és néhány formai elemében megvalósult elképzelés demokratikus körülmények között sok problémát vet fel.

A CSEMADOK rendkívüli KB-ülésén³⁵ a szlovák kormány kisebbségi miniszterelnök-helyettesének jelölte Varga Sándort, akit viszont a kormányzásban résztvevő FMK legitimált politikailag. Ebben a helyzetben felmerül: kinek tartozik felelősséggel a kinevezett, össze lehet-e ezt a módszert egyeztetni a plurális demokráciák játékszabályaival? Hasonló

problémákat vetett fel az Oktatásügyi és Kulturális Minisztérium nemzetiségi osztályának létrehozása, valamint a nemzetiségileg arányos képviselő kérdésére.” Hogy formálhat igényt egy kisebbségi szervezet a nemzetiségi osztály személyzeti pozícióira, ha az államigazgatási posztok betöltése kinevezéses alapon történik? Csak a pártállam viszonyai között működött az arányos képviselő elve, a többpártrendszerű parlamenti demokráciában nem.

Egyik állandó vitatémája a '68-as posztokban, illetve az autonóm intézményekben gondolkodó modell híveinek, hogy bármelyik poszt ellehetetleníthető hatáskörileg *vagy* anyagilag, ezért törvények által előírt autonóm intézményekre van szükség, demokratikusan választott tagokkal önkormányzat esetében -, meghatározott hatáskörrel és költségvetésben rögzített forrásokkal.

Az a '68-as elem, hogy önálló nemzetiségi osztályokat kell létrehozni az Oktatásügyi és Kulturális Minisztériumban, a politikai programok szinte mindegyikében megtalálható, leginkább az oktatási és kulturális autonómiára vonatkozó igényekkel kombinálva. A szlovák kormány nemzetiségi ügyekkel foglalkozó, rendkívüli kihelyezett ülésén” az oktatásügyi miniszter, Ladislav Kováč éles hangú támadással reagált az FMK részéről felszólaló A. Nagy László oktatásügyi autonómia-elképzeléseire.

Csehszlovákia államjogi helyzetének bizonytalansága a szlovákiai magyar pártok képviselőit is állásfoglalásra s egyben a kisebbségek jövőbeli helyzetének rendezésével kapcsolatos elképzelések kidolgozására készítette.

A SZNT és a CSNT közös ülésén³⁸ Szabó Rezső ismertette az EPM-MKDM közös klub állásfoglalását Csehszlovákia államjogi elrendezéséről: „...a CSSZSZK nemzetközi jogi folytonossága mellett szállunk síkra, de egyszersmind irányadónak tartjuk az önrendelkezési jog elvét”; „... képviselőink olyan megoldás hívei, melyben *egyéni (kulturális) és területi autonómia* ötvöződik”.

E válságos politikai helyzetben nem csak elméleti szinten merült fel az autonómia kérdése. Az Együttélés gyakorlati lépésekre határozta el magát, és a csehszlovákiai magyar parlamenti képviselők találkozóját kezdeményezte mindkét parlamentből egy olyan fórum létrehozására, mely felvállalja a csehszlovákiai magyarság sorskérdéseit.³⁹ Erre azonban nem került sor. Az autonómia ügye szerepel az EPM-MKDM prágai képviselői által népszavazás kiírására benyújtott javaslatában is:⁴⁰ „Kívánja-e a Cseh és Szlovák Köztársaságnak mint a nemzetközi jog szubjektumának folytonosságát, amelyben teljes mértékben tiszteletben tartják a nemzetek, a nemzeti és etnikai kisebbségek önrendelkezési jogát, amely a köztársasági és tartományi öngazgatásban, területi és kulturális autonómiában nyilvánul meg?” Az Együttélés elfogadta az önrendelkezésről szóló nyilatkozatot, mely e jog nemzeti kisebbségekre történő kiterjesztése mellett érvel, s a kisebbségek egyenrangúságát és egyenjogúságát a kulturális és területi önkormányzat révén látta biztosítottak. Nagy visszhangot váltott ki az MKDM elnökének az a kijelentése, hogy Szlovákia önállósulása esetén a magyar kisebbség jogainak szavatolására területi autonómiát fog igényelni.⁴¹ A többi magyar párt nem támogatta ezt a szándékot.

A magyar politikai pártok nem tartottak lépést a köztársaság széteséséig vezető felgyorsult eseményekkel, összehangolt közös fellépés és egységes koncepció híján mindig az események után kullogtak. Az a tény, hogy egységes, kiforrott javaslattal a magyar koalíció sem tudott előállni, nem csökkenti a kormány felelősségét az érdemi párbeszéd hiánya, az alkotmány elfogadásának módja és részben tartalma, valamint az EPM-MKDM koalíció által megfogalmazott javaslat elutasítása miatt, ezért a koalíció képviselői a szavazáskor tiltakozásuk jeléül elhagyták a termet. Az alkotmány nem teszi lehetővé az önkormányzati elv kiterjesztését a kisebbségekre, s a kisebbségek identitásának megőrzéséhez nyújtott garanciáit tekintve is korlátozó a korábbi jogálláshoz képest.⁴²

A kormányzat kisebbségellenes politikája szorosabb együttműködésre ösztönözte a magyar politikai pártokat. Csehszlovákia megszűnésének körülményeiről mind a négy párt

vezetője nyilatkozatot írt alá,⁴³ ez volt az első lépés az egyeztetett politizálás irányába, melyet nemzetközi szervezetekhez közösen írt beadványok sora követett. Ez a folyamat vezetett az EPM-MKDM és MPP együttműködéséről és koalíciójáról szóló szerződés aláírásához⁴⁴ és az 1994-es parlamenti választásokon való közös fellépéshez.

Az önálló szlovák állam megalakulása felgyorsította az önkormányzati koncepció kidolgozásának munkálatait, és az elképzeléseket az autonómia irányába tolta. Ebben a folyamatban új elemként jelent meg az EPM által felvetett *társnemzet-elképzelés*,⁴⁵ amely „az eddigi törekvésektől minőségileg különböző, tartós és kölcsönösségen alapuló megoldást”⁴⁶ sürgetett. Az elképzelés túllép a nemzetállami törekvéseken, és „az azonos identitású, kultúrájú és hagyományú népcsoportok kölcsönösen korlátozott önrendelkezési jogának elismeréséből indul ki”. Ennek szellemében a kisebbség új, minőségi kategóriává válnék, és a „kisebbségi helyzetbe kényszerített őslakos népcsoportok elnyernék eredendő, nemzeti közösségi státusukat. Ily módon a közösségi nemzettel társnemzeti viszonyba kerülnének”.

Az elképzelés a jogok tartalma szempontjából az identitáshoz, a szülőföldhöz, az önkormányzathoz (autonómiához) való jog elismerésén alapul. A jogszabályozás esetében szükségesnek tartja a községi, illetve *regionális önkormányzati*, valamint a *kulturális autonómiát* is magába foglaló *személyi autonómia* közötti különbségtételt. Ezzel összefüggésben három arányossági határt javasol: a *többségi területet*, amelyben az azonos nyelvű lakosság aránya eléri vagy meghaladja az 50 százalékot; a kisebbségi *területet*, ahol ez az arány 50 és 10 százalék között mozog; és a *szórványterületet*, ahol ez az arány kevesebb 10 százaléknál, de több mint 100 fő.

A szlovákiai magyarok esetében az önkormányzatok társulásai etnorégiókat alkotnának, az itt kisebbségben élők a személyi autonómia keretében élveznének védelmet, melynek képviselői szerve a helyhatósági választásokkal egy időben jönne létre. Alapelvként leszögezik, hogy: „a) az etnoregionális szerveződések a helyi önkormányzatok szabad társulásán alapuljanak; b) a községeket, illetve régiókat illető kérdésekben a helyi, illetve regionális önkormányzat vagy népszavazás illetékes dönteni; c) az etnikai (nemzeti, kulturális, oktatásügyi stb.) kérdésekben a többségiek esetében, illetve az etnorégiókban az önkormányzat, a kisebbségiek vagy a szórványok esetében a személyi autonómia választott szerve illetékes dönteni.”

A társnemzet-koncepció, mely számos vonatkozásban az addigi autonómiaelemekre épít, apróbb részleteket kivéve nem tükröződött az EPMMKDM képviselői által 1993 júliusában a parlamentben benyújtott, a nemzeti és etnikai közösségek-kisebbségek jogállását rögzítő alkotmánytervezet tervezet alapelveiben.⁴⁷

Az alkotmánytervezet alapelvei az önkormányzati modell mellett foglalnak állást: a kultúra, az oktatásügy és az informatika az öngazgatás jogkörébe tartozik a kisebbségek által lakott régiókban. De eddig az alapelvekről nem folyt érdemi vita.

A magyar pártok önkormányzati koncepcióinak összehangolása és legitimizálása szempontjából különleges jelentősége volt a komáromi nagygyűlésnek. „A szlovákiai magyarok választott képviselőinek országos nagygyűlésén, 1994. január 8-án, Komáromban több mint háromezer közlegitimítással rendelkező személy (polgármester, önkormányzati és parlamenti képviselő) állásfoglalást hagyott jóvá, amelyben négy fontos részterületen fogalmazódott meg a szlovákiai magyarság elképzelése a jövőről. Ez a négy terület - politika, önkormányzat, közigazgatás és alkotmányjog - egységet alkot.”⁴⁸ A nagygyűlésen, az előzetesen meghirdetett programmal ellentétben, nem került sor a száztagú bizottság megválasztására. Az állásfoglalásban rögzített álláspont parlamenti képviselővel a magyar koalíció 14 képviselőjét bízták meg a résztvevők.

Az állásfoglalás az önkormányzatok jogállásáról két fontos vonatkozásban szól: az önkormányzatok jogi, alkotmányos helyzetéről, mint a jogállamiság egyik alapjáról, valamint a Helyi Önkormányzatok Chartájához való csatlakozásról és annak következményeiről. Az

önkormányzatok jogállását nem tartja kielégítőnek, ezért jogaik és hatáskörük növelése és ehhez megfelelő eszközök, anyagiak biztosítása, működésük alkotmányos és törvényes garanciáinak létrehozatala mellett érvel. A Helyi Önkormányzatok Chartájához való mielőbbi csatlakozás és a benne foglalt elvek rögzítése a belső jogban, ez jelentené a demokrácia megszilárdítása irányába tett következő lépést. Különösen hangsúlyozzák azon cikkelyeket, melyek a szubszidiaritás elvének érvényesítését segítik. Az emberközeli ügyintézés jelentőségét emelik ki a közigazgatási területek kialakításánál is, melyek az önkormányzatok társulási joga alapján jönnének létre, s melyeket csak népszavazással lehetne megváltoztatni; mindezeket az alkotmány garantálná.

A kormányjavaslatot két szempontból is bírálják: egyrészt a sorrendiségét és a koncepcióját kifogásolják, mely szerint először az államigazgatási területeket és az államhivatalok jogkörét határoznák meg, a másodrendű önkormányzatoknak csupán a maradék jogkörök jutnának; másrészt a közigazgatási egységek kialakításának módját sérelmezik; eszerint öt részre osztanák a szlovákiai magyarságot, amely mindenhol kisebbségi helyzetbe jutna, négy esetben a 20 százalékos arányszámot sem érné el (a jelenleg hatályos nyelvtörvény [428/1990] ugyanis ilyen arányban határozza meg az anyanyelv használatának lehetőségét a hivatalos érintkezésben a kisebbségben élők számára). Az első esetben az önkormányzatok szerepének csökkentéséről, a szubszidiaritás elvének megsértéséről, második esetben a szlovákiai magyarság politikai, gazdasági, kulturális marginalizálásáról lenne szó.

A másodfokú közigazgatási terület kialakításánál az önkormányzatok önkéntes társulása alapján létrejött területi egységeket tekinti alapnak. Az új közigazgatási felosztásnál a résztvevők a magyarság szempontjából az Európa Tanács parlamenti közgyűlése 1201-es ajánlása 11. cikkelyének betartását kérik, valamint azt, hogy az egy tömbben élő magyarság ne legyen szétdarabolva, ahol pedig számaránya jelentős, olyan rendezés lenne számára elfogadható, amely nem kényszeríti kisebbségbe.

A kormányelképzeléssel szemben az állásfoglalás két javaslattal él: hozzanak létre egy nagy régiót Pozsonytól az ukrán határig; vagy alakítsanak ki három közigazgatási területi egységet Pozsonytól Ipolysáig, Ipolyságtól Kassáig, valamint Dél-Zemplén és Ung között. A Nyitra-melléki magyar sziget mindkét esetben különálló, elsőfokú államigazgatási területet alkotna. Az első változat önálló régiót jelentene saját parlamenttel, a második változat szerint három másodfokú önkormányzati terület alakulna ki, melyet vagy egy országos önkormányzati tanács fogna össze, vagy e régiók kétkamarás parlamenti szerkezetben nyerhetnének paritásos képviselést.

A fenti közigazgatási területi felosztási javaslatot leginkább úgy lehet értelmezni, mint kényszer szülte választ a kormány tervezetére, amely semmibe veszi a kisebbségben élők érdekeit. A kormány a polgári elv hangoztatásával próbálta palástolni a gyakorlatban a kizárólagos nemzetállam érdekében eszközként felhasznált közigazgatási felosztást, erre a magyarság képviselői a betérjesztett javaslattal reagáltak; mindez a kormány és a kisebbségek képviselői közötti dialógus hiányával magyarázható.

A kormány közigazgatási felosztással kapcsolatos elképzeléseiben az a szándék érhető tetten, hogy hogyan lehet úgy felosztani az országot, hogy a szlovákiai magyarság politikai, gazdasági és kulturális ereje minél jobban szétforgácsolódjék, s az újraközpontosítás, a képviselő-választási kerületek megváltoztatása révén mielőbb asszimilálják a kisebbséget, míg a másik oldalt a védekező reakciója kényszerítette rá egy közigazgatási szempontból nehezen működő modell megfogalmazására.

A vázolt elképzelés egy magyar nyelvi zóna létrehozására alkalmas, ahová azon községek tartoznának, melyekben a lakosságnak több mint tíz százaléka magyar nemzetiségű. Ezen kritérium alapján készült a felosztás tervezete. Tény, hogy helyesebb lett volna az anyanyelvi hovatarozás alapján meghatározni ezt a számot, de az erre vonatkozó

községsoros adatokat eddig nem tették közzé, ellentétben a nemzetiségi és felekezeti hovatartozásra vonatkozó községsoros adatokkal.

A nagygyűlés állást foglal a közösségi státus és ennek alkotmányos rögzítése mellett. Az egyéneket és közösségeket megillető identitáshoz való jogból, mint alapvető emberi jogból vezetik le a politikai és kulturális önmeghatározást, valamint az állam keretei közötti önrendelkezést.

Gyakorta felvetett kérdés: a szlovákiai magyarság különálló pártokban megjelenített politikai pluralizmusa nagyobb mértékben, hatékonyabban járult-e hozzá a demokratikus viszonyok kialakításához és a szlovákiai magyarság jogainak és érdekeinek képviseléséhez, mintha mindezt egy egységes magyar párt vállalta volna fel? A kérdést, amely elméleti szempontból is érdekes, azért szükséges vizsgálni, mert a jövőbeli fejlődés esetleges alternatíváját jelentheti. Nincs kizárva ugyanis, hogy a nem túl távoli jövőben egységes szlovákiai magyar párt, a jelenlegi pártok uniója, egyesülése jöhet létre. Ennek valószínűségét vizsgálva további kérdések fogalmazódnak meg. A jelenlegi szlovákiai kormány kisebbségekkel szembeni diszkriminatív politikája milyen hatással lesz a szlovákiai magyar politikára?

A megosztottság elmélyülése, a szorosabb és hatékonyabb együttműködést kifejező szervezeti keret vagy a kormányt elvtelenül kiszolgáló politikai erő megerősödése, esetleg a magyarságnak, mint politikai tényezőnek a teljes eltűnése merül fel alternatívaként. A demokratikus viszonyok között legkézenfekvőbb volna a szlovákiai demokratikus párttal, pártokkal való hatékony, esetleg kormányzati kooperáció, de ez a jelenlegi helyzetben rövid távon sajnos eléggé valószínűtlen.

További gondok forrását jelentheti az, hogy mennyiben tekinthetjük a jelenlegi Magyar Koalíció pártjait programjuk és bázisuk alapján karaktereseknek, egymástól markánsan eltérőeknek. Mennyiben különbözik az MPP liberalizmusa az Együttélésétől, mennyiben érzékenyebb szociálisan az MKDM a másik két magyar párttömörülésnél?

Kétségtelenül fontos tény, hogy a Magyar Koalíció mindhárom pártja valamelyik nyugat-európai standard pártcsalád tagja - az Együttélés és az MPP a Liberális Internacionálé, az MKDM az EDU rendes tagja (ugyanaz nem mondható el a jelenlegi kormánykoalícióban részt vevő pártokról). Az esetleges uniós fejlődéssel kapcsolatban két alapvető probléma merül fel: egyrészt a meglévő pártelitok ellenérdekeltsége, vélt vagy valós pozícióik megtartása, másrészt az egyes pártok nemzetközi pártkapcsolatainak megőrzése miatt. A külső ellenérdekeltségről nem is szólva. Ha csak a szlovákiai közeget vizsgáljuk, ez kitapintható a kormány és egyes ellenzéki erők részéről is. Az egyes pártok programja között meglévő eltérés nem olyan mértékű, hogy lehetetlenné tenné az uniós jellegű együttműködést.

Elemzésünkben a pártok kialakulását és programjuk megfogalmazódását vizsgálva a felvetett kérdésekre aligha adhattunk egyértelmű és lezárt válaszokat. Szándékunk mindössze az volt, hogy egyes részletek felvillantásával; a legfőbb vonulatok felvázolásával megpróbáljuk érzékeltetni a szlovákiai magyar társadalom politikai reprezentációjának alapkérdéseit és dilemmáit.

JEGYZETEK

1 Draper, Theodore: New History of the Velvet Revolution. *New York Review of Books* January 14. 1993.18.

2 Hanzel, Vladimír: *Zrychlení tep dejin*. Reální drama o deseti jednáních, Autentické záznamy jednání představitelů státní moci s delegací hnutí Občanské fórum a Verejnosti proti násilíu v listopadu a prosinci. 1989. Praha, OK Centrum 1991. 423-429.

3 Lásd 6. lábjegyzet 423. Ján Čarnogurský.

4 Uo. 428.

5 Uo. 428-429.

- 6 FMK nyilatkozata a szövetségi kormány összetételéről, 1989. december 12. *Szabad Kapacitás*, az FMK tájékoztatója, 1989/3.
- 7 *Ismét kutyaszorítóban?* Beszélgetés Duray Miklóssal. *Szivárvány*, Chicago-Budapest 1994/1. 86-100.
- 8 Uo. 89.
- 9 Együttélés, Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom.
- 10 Magyar Polgári Párt, Magyar Néppárt.
- 11 Magyar Népi Mozgalom a Megbékélésért és Jólétért.
- 12 A Magyar Néppárt 1991. július 10-én tette közzé felhívását, és hivatalosan 1991 decemberében jegyezték be.
- 13 1995. március 29-én jelentette meg programnyilatkozatát.
- 14 Esterházy János gróf példája, aki 1957-ben politikai fogolyként csehországi börtönben halt meg, és aki 1941. május 15-én egyedülként, mint a Szlovenszko-i Magyar Párt elnöke tiltakozott a szlovák parlamentben a zsidótörvények elfogadása ellen. A Magyar Koalíció parlamenti képviselői ezt a napot tartják a szlovákiai magyarság emléknapjának, és ekkor nyújtják át a helytállásért a Pro Probitate díjat.
- 15 1989. november 18-án Vágsellyén. 1990. február 19-én jegyezte be hivatalosan a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma.
- 16 Pozsony, 1989. november 24. In: *Szabadság és felelősség*, a Magyar Polgári Párt programja. 1992. 106-108.
- 17 Uo. 109.
- 18 Az FMK elvi nyilatkozata, lásd 13. jegyzet!
- 19 Egyidejűleg jelent meg szlovákul és magyarul, 1990. január 23-án a pozsonyi *Verejnost* és *Nap* hasábjain.
- 20 1989. november 25-én jelentette meg a NYEE nyilatkozatát, melyben megfogalmazta követeléseit a kommunista hatalommal szemben, ennek tizedik pontja tartalmazta a nemzeti kérdéstről szóló részt.
- 21 1990. február 7-én jelentette meg programnyilatkozatát az egyetlen szövetségi szinten működő, magyarok által, elsősorban a csehországi lengyelek segítségével létrehozott politikai mozgalom. Csehországban 1990. február 27-én, Szlovákiában pedig március 1-jén lett hivatalosan bejegyezve.
- 22 Az egységes politizálás mellett vagyunk. *Új Szó* 1994. július 29. 9.
- 23 Együttélés Politikai Mozgalom a demokráciáért és a nemzeti kisebbségek jogaiért. *Új Szó* 1990. február 7.
- 24 Egy keresztény értelmiségi csoport a Magyar Kereszténydemokrata Klubok megalakítására először 1989. december 30-án szólított fel a sajtó hasábjain, majd 1990. január 18-án megalakult a szervezőbizottság, és március 19-én hivatalosan bejegyezték a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalmat.
- 25 *Új Szó*, 1989. december 30.
- 26 1990. december 18-án Pozsonyban.
- 27 Janics Kálmán: Magyar Kereszténydemokrata Mozgalmak Csehszlovákiában és Szlovákiában. In: *Közösségünk szolgálatában, az MKDM öt esztendeje 1989-1994*. Pozsony 1995. 13-14.
- 28 Uo. 45-49.
- 29 1989. november 25-én „az FMK kezdeményezésére találkoztak a magyar demokratikus erők képviselői a Csemadok pozsonyi székházában. A négy csoportosulás megegyezik (FMK, MDSZ, MATE SZ sztrájkbizottsága és az ott megalakult Csehszlovákiai Magyarok Fóruma) az együttműködés formáiban. A fórum képviselői kísérletet tesznek arra, hogy létrehozzanak egy egységes magyar erőt, integrálva a másik három magyar kezdeményezést; az FMK és az MDSZ ezt nem fogadja el, mondván, hogy ez addigi politikai pozícióik feladását jelentené.” In: *Szabadság és felelősség*, az MPP programja. 1992. 104.
- 30 1992. januári 25-én Dunaszerdahelyen megtartott, VIII. közgyűlésüktől kezdve Magyar Polgári Párt néven szerepelnek.
- 31 1989. december-1990. június *Milan Čič*; 1990. június-1991. április *Vladimír Mečiar* 1. kormánya; 1991. április-1992. június *Ján Čarnogurský*; 1992. június-1994. március *Vladimír Mečiar* 2. kormánya; 1994. március-1994. október *Jozef Moravčík*; 1994. december -*Vladimír Mečiar* 3. kormánya.
- 32 A hatályos párttörvény szerint egyidejűleg egyazon személy lehet egy pártnak és egy mozgalomnak a tagja, de nem lehet két párt tagja.
- 33 Bagajszki, Janusz: *Ethnic Politics in Eastern Europe*. A Guide to Nationality Policies, Organizations, and Parties. *The Center for Strategic and International Studies* 1993. 340-346.
- 34 A konzociációs modellel foglalkozó jelentős mű: Lijphart Aread: *Democracy in Plural Societies: a Comparative Analysis*. New Haven, Yale University Press 1977.
- 35 1989. december 6-án.
- 36 Tóth Károly: Kisebbségi önkormányzati törekvések Szlovákiában. *Pro Minoritate* 1993/6. 21-22.
- 37 1990. március 5. Komárom.
- 38 1991. szeptember 9. Pozsony.
- 39 1991. szeptember 13. Pozsony, CSEMADOK-székház. Résztvevők: EPM 11, MKDM 7, FMK 4, DBP 1 képviselője.
- 40 1991. november 1.
- 41 Bugár Béla nyilatkozata 1992. június 16-án.

- 42 A nemzeti kisebbségek jogállását a Tt.144/1968., a nemzetiségek jogállásáról szóló alkotmánytörvény szabályozta, melyet a Tt.23/1991., az alapvető emberi jogokról és szabadságjogokról szóló alkotmánylevél helyezett hatályon kívül, a Szlovák Köztársaság 1992. szeptember 1-jén elfogadott alkotmánya Tt. 460/1992. alapvetően az alkotmánylevél egyes rendelkezéseit emelte be, egyes esetekben szűkítve azokat, így a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogait szabályozó, 33-34. cikkely esetében.
- 43 1992. december 5-én írták alá a lévai értelmiségi találkozón.
- 44 1994. július 21.
- 45 Az EPM IV. kongresszusa fogadta el ezt a koncepciót (1993. február 27-28.) Komáromban.
- 46 Elnyomott kisebbségből legyen társnemzet, EPM politikai memoranduma.
- 47 Megjelent: *Új Szó* 1993. július 17.
- 48 *Nyilatkozat a komáromi országos önkormányzati nagygyűlésről.* Együttélés. *Új Szó* 1994. január 17. 4. Dél-Szlovákia helyi önkormányzati képviselőinek, polgármestereinek és parlamenti képviselőinek országos nagygyűlésén elfogadott állásfoglalás. *Új Szó* 1994. január 20. Duray Miklós: A komáromi nagygyűlésen elfogadott állásfoglalás rövid jellemzése. *Új Szó* 1994. február 8., 7.

IVÁN GYURCSÍK

The Character and Genesis of the Hungarian Ethnic Parties in Slovakia

This study analyzed the basic issues and dilemmas of the political representation of Hungarians in Slovakia, comparing with the political representation of other Hungarian communities abroad was its political plurality reflected in the creation of four political parties in the first period after democratic changes. These parties (the Co-existence, Hungarian-Christian-Democratic Movement, Hungarian Civic Party and Hungarian People's Party) represent the majority of the Hungarians, experienced policy making from government, as well as from opposition position. Their programs and policy is compatible with standards of great European party families, the parties of the present Hungarian Coalition in the Slovak Parliament are members of Liberal International and the European Democratic Union.

The common key element in their programs is the principle of self-governments for Hungarians in Slovakia. One of the essential question of future development is how the political representation will respond the discriminative policy of the present Slovak government -will they create a union or will they continue their policy within present institutional frame.